

HAPTONOMISCH **HC**ONTACT

Nr. 1 - 17e jaargang - maart 2006

Imagine all the people live in peace

Toelichting bij de lezing van Prof. Herman Vekeman

Frans Veldman beantwoordt vragen vanuit Frankrijk

Verslag 4e Congrès International d'Haptonomie te Parijs

ELMED *Line*

De Elmed Line haptonomie behandelbanken zijn in samenwerking met haptomen ontwikkeld en munten uit in gebruiksgemak en functionaliteit.

Vraag onze uitgebreide catalogus.

Haptonomie bank Standaard

2-Delig verstelbare bank. Afmetingen 80 x 200 cm. Hoogte incl. matras max. 95 cm. Compleet met speciale hapto-matras.

Haptonomie bank 2-delig elektrisch

De uitvoering van deze bank is geheel gelijk aan de Standaard bank, echter met voet- of handbediening naar keuze: elektrisch of hydraulisch in hoogte verstelbaar. Compleet met speciale hapto-matras.

ELECTRO MEDICO

Service en kwaliteit in dienst van uw praktijk.

Electro Medico Nederland bv
Pr. Marijkestraat 4 - 8, 2404 BC Alphen a/d Rijn
Tel. 0172 - 47 50 41, Fax 0172 - 49 17 28
Mail verkoop@electromedico.nl
www.electromedico.nl

Imagine all the people... _____	Pagina 5
<i>Mia van Luttervelt</i>	
Colofon _____	Pagina 5
Persbericht Symposium Haptonomie 2006 _____	Pagina 6
Toelichting bij de lezing van Herman Vekeman _____	Pagina 7
<i>Wim Laumans</i>	
Bevestiging van de hele mens: een opgave _____	Pagina 8
<i>Lezing door Prof.Herman Vekeman over Dr.Anna Terruwe</i>	
Frans Veldman beantwoordt vragen vanuit Frankrijk _____	Pagina 19
Verslag 4e Congrès International d'Haptonomie te Parijs _____	Pagina 26
<i>Mia van Luttervelt</i>	
Verschenen: 'Le défi de la vie – considérations haptonomique concernant le sens, le contenu et la signification de la vie' _____	Pagina 27
Voor u gelezen...	
<i>Het numineuze</i> _____	Pagina 28
<i>Oudere patiënt sterft door gebrek aan aandacht</i> _____	Pagina 29
<i>Ondernemen in de zorg</i> _____	Pagina 30

FysioLogic

Voor de mens in de praktijk

Wat LogicData onder de naam FysioLogic[®] ontwikkelde als software voor fysiotherapeuten die behoefte hebben aan een soepelopende administratie, is inmiddels uitgegroeid tot een **breed softwarepakket voor de gehele paramedische sector...**

...omdat

- LogicData in haar 25-jarig bestaan niet heeft stilgestaan.
- LogicData het belangrijk vindt, dat (para)medici hun tijd optimaal kunnen besteden aan hun kerntaken.
- LogicData het belangrijk vindt, dat (para)medici hun tijd en goede humeur niet moeten verliezen in een omslachtige en tijdrovende administratie.
- LogicData vindt, dat het niet moet uitmaken of een praktijk uit één of meerdere behandelaars bestaat.
- LogicData vindt, dat haar software ook zonder cursus toepasbaar moet zijn.

FysioLogic[®] is verkrijgbaar in twee versies:

- **FysioLogic[®] Basic** voor een eenvoudige praktijk.
- **FysioLogic[®] Plus** voor de grotere praktijk. FysioLogic Plus is ook interdisciplinair toepasbaar en daarmee bij uitstek geschikt voor groepspraktijken of medische centra en in een netwerk.

vanaf
€ 250
per jaar

Al 25 jaar een begrip

*Vraag gratis
en vrijblijvend
een persoonlijk
advies aan*

LogicData

Hof van Hoornwijk
Laan van Zuid Hoorn 51
2289 DC Rijswijk (ZH)
T 070 415 25 83
F 070 415 51 19
I www.logicdata.nl
E info@logicdata.nl

LOGICDATA
ADVISEBUREAU - AUTOMATISERING

COLOFON

Uitgave

Stichting Haptonomisch Contact
KvK Utrecht 30181509
ISSN 0929-7723
www.haptonomischcontact.nl

Voorzitter Stichting

Paulien Pinksterboer, tel. 0251-210707
voorzitter@haptonomischcontact.nl

Redactie

Wim Laumans, tel. 035 6561690
hoofdredacteur@haptonomischcontact.nl
Mia van Luttermvelt, tel. 070 3500019
mvanlutt@planet.nl

Redactieadres

d'Aumeriestraat 49
2586 XM Den Haag

Abonnementen en advertenties

Van der Veer Media
Tel. 035 5254558
Fax 035 5254652
vanderveer.media@hetnet.nl
Mob. 06 53610773

Uitgever

Wim van der Veer,
Blaricum

Prijs

Euro 27,50 per jrg. voor 4 nrs.

Kopijsluiting

28 april 2006

Kopij

Haptonomisch Contact verschijnt vier keer per jaar. Aan haptonomie gerelateerde artikelen, meningen, praktijkervaringen, informatie en nieuws kunt u sturen naar het redactieadres; indien mogelijk graag per e-mail. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit tijdschrift berust bij de redactie. Zij behoudt zich het recht voor om in overleg met betrokkene kopij in te korten of niet te plaatsen. De auteur blijft eindverantwoordelijk voor de inhoud van zijn/haar geschrift.

Losse nummers verkrijgbaar na overmaking van € 9 op bankrekeningnr. 97.13.66.497 t.n.v. Van der Veer Media, Blaricum. (Studenten)kortingen zijn onder bepaalde voorwaarden mogelijk.

© Alle rechten voorbehouden. Overname van artikelen alleen na schriftelijke toestemming. Bij plaatsing na toestemming van de redactie dient Haptonomisch Contact te allen tijde als bron vermeld te worden.

Webdesign en onderhoud

webmaster@haptonomischcontact.nl

Imagine all the people live in peace... John Lennon

Terwijl ik broedde op een redactioneel stuk voor dit nummer, begonnen de Winterspelen in Turijn met de gebruikelijke indrukwekkende opening vol show, lachende en zwaaiende sporters uit vele landen, toespraken, het ontsteken van het grote Olympische vuur en natuurlijk muziek, veel muziek, waaronder *Imagine all the people live in peace...* van John Lennon. Het gaat bij de Olympische spelen om een geweldloze, dopingvrije strijd die alle verschillen tussen talen, godsdiensten en volkeren beoogt te overstijgen, die aan regels gebonden is en het beste uit mensen probeert te halen: hoger, sneller, krachtiger...

Tegelijk las ik een boekbespreking door Ger Groot in NRC Handelsblad d.d.2-12-2005 van Karen Armstrong's *De grote transformatie – het begin van onze religieuze tradities*. In dit boek wordt duidelijk dat het in alle godsdiensten en filosofieën gaat om een geestelijke attitude met de kernwoorden: zelfbewustzijn, verantwoordelijkheidsgevoel en empathie. De allesoverheersende levensles is de Gulden Regel: 'Wat jij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.' Tegelijkertijd blijken in de religieuze geschiedenis zaken als onderworpenheid, intolerantie en irrationaliteit minstens zo overheersend te zijn geweest... De continuïteitsgedachte van dit boek is, dat zij achter de verschillende godsdienstige tradities één en dezelfde humaniseringsgeschiedenis wil zien. 'Aan het slot van haar boek benadrukt zij overtuigend hoe belangrijk voor de huidige mensheid het inzicht is dat alle religieuze tradities uitlopen op de erkenning van het eigen geweten, het ontzag voor de ander en de universele geldigheid van de Gulden Regel. Men kan haar gelijk in dat opzicht niet voldoende onderstrepen.'... 'De Gulden Regel heeft aan het einde van de achttiende eeuw bij Immanuel Kant tenslotte een filosofische fundering gekregen waarvoor hij geen God meer nodig had.' Dit is de zogenaamde Categorische Imperatief, zoals we die ook in de boeken van Frans Veldman terugvinden: Handel zo dat je de mensheid, zowel in je eigen

persoon als in de persoon van ieder ander, tegelijkertijd altijd ook als doel en nooit enkel als middel gebruikt.

*Imagine all the people live in peace...*In dit nummer leest u een toelichting en een lezing over Bevestiging bij de vorig jaar overleden psychiater Dr. Anna Terruwe. De lezing over bevestiging werd op 5-10-2005 gehouden in het vormingscentrum Guislain te Gent, België, en werd o.a. aangehoord door enige tientallen Afrikaanse studenten die in opleiding zijn als verpleegkundige. Na een tijd van samenwerking met Terruwe is Frans Veldman zijn eigen weg gegaan. Vandaar de publicatie van de lezing over Terruwe in Haptonomisch Contact. Bevestiging gaat de wereld rond...

*Imagine all the people live in peace...*Frans Veldman heeft getracht zijn ontdekking, de haptonomie, op wetenschappelijke wijze te funderen in de biologische affectieve en tactiele lichamelijke van de mens, los van alle godsdiensten. Dat is nieuw. Tegelijkertijd is het onbewuste weten van de haptonomie zo oud als de mensen, zoals ook de zwaartekracht er allang was voor deze werd ontdekt. In alle godsdiensten is dit onbewuste weten (silent knowledge) terug te vinden. Onze hoop is dat de haptonomie een mondiaal mensbeeld biedt dat een bijdrage kan leveren aan vrede en menselijk geluk. In hoeverre dat mogelijk is, zullen we kunnen zien aan de humane wijze waarop we met elkaar omgaan.

*Imagine all the people live in peace...*In dit nummer vindt u een verslag van het 4e Internationale Congres voor Haptonomie in Parijs, waar ook afvaardigingen van de VVH en de Academie aanwezig waren. Laten we elkaar 'een ruime jas geven', 'elk op zijn eigen tijd en wijze'. Laten we behoedzaam zijn bij dwang en onderworpenheid, bij intolerantie en irrationaliteit. Laten we elkaar meer liefhebben, dan zullen we het ruim hebben...

Persbericht Symposium Haptonomie 2006

In het vorige nummer van Haptonomisch Contact is u verteld dat een initiatiefgroep ernaar streeft om in het najaar 2006 een Symposium Haptonomie in Nederland te organiseren om een indruk te geven van de ontwikkelingen die zich terzake de laatste 25 jaar internationaal hebben voltrokken, zulks met medewerking van het Centre International de Recherche et de Développement de l'Haptonomie (CIRDH) en Frans Veldman, de grondlegger van de haptonomie. Een programma met terzake deskundige inleiders is in voorbereiding.

Tot februari hebben 138 mensen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een voorinschrijvingsformulier in te sturen. Kijk voor meer informatie bij activiteiten op de website www.haptonomischcontact.nl. Zegt het voort en bij belangstelling graag het voorinschrijvingsformulier insturen. De doelgroep is: iedereen die in haptonomie is geïnteresseerd en/of opgeleid.

De initiatiefgroep

Toelichting bij de lezing van Herman Vekeman

Wim Laumans

Herman Vekeman vertelt in een prachtige lezing over het leven en het werk van Dr. Anna Terruwe. Hij doet haar daarmee recht en geeft haar de eer die zij verdient.

Wij willen deze lezing graag plaatsen in het tijdschrift voor haptonomie omdat het werk van Anna Terruwe voor velen een aantal raakvlakken heeft met de haptonomie. Deze toelichting schrijven we ook om verkeerde interpretaties uit de weg te ruimen. Interpretaties als zou de haptonomie een uitvloeisel zijn van de bevestigingsleer van Terruwe. Hoe een en ander geschiedkundig precies zit, is aan de historici om uit te zoeken. Volgens Frans Veldman was er *eerst* de tactiele bevestiging van Frans en vervolgens de bevestigingsleer van Terruwe. In deze volgorde zit de logica van het leven: eerst is er de tactiele bevestiging, al of niet ondersteund door de verbale bevestiging. De verbale bevestiging dient in overeenstemming te zijn met de non-verbale bevestiging. De uitsluitend verbale bevestiging is op zich een teken van afstandelijkheid.

In zijn standaardwerk spreekt Frans Veldman op talrijke plaatsen zijn waardering uit over het werk van Dr. Terruwe. Hij citeert haar op blz. 41 en 279 (bevestiging= goedheidonthulling), 110 (psychische gezondheid), 160 (frustratieneurose), 212 (affectiviteit), 280 en 290 en 385 (weerhoudende liefde), 281 (mens in effectiviteit en in affectiviteit), 284 (gelukschenker). Ook elders in dit nummer, waar Frans vragen beantwoordt, spreekt hij over Terruwe en het verschil met de haptonomie.

De waardering voor elkaars werk was wederzijds en Dr. Terruwe werkte mee aan het eerste haptonomiecongres 'Raakvlak heel de mens' in 1976 met de lezing: 'Effectiviteit en Affectiviteit, breekpunt van menselijk leven'.

Frans Veldman behandelde patiënten van Dr. Terruwe, waardoor zij in aanraking kwam met de tactiele werkwijze van deze *affectieve tactiel bevestigende therapie*.

Ik citeer Frans Veldman uit 'Heel de mens' in Haptonomisch Contact 2004 nr. 2 op blz. 11: *"Een benadering die kort daarna door de Nijmeegse zenuwarts Dr. Anna Terruwe, voor wie ik patiënten behandelde, betiteld werd als "psycho-tactiele therapie", vanwege het, door haar herkende, speciale karakter daarvan. Enkele jaren later introduceerde zij haar bevestigingsleer etc."*

In feite hebben Frans Veldman en Anna Terruwe ieder een eigen vorm van bevestiging ontwikkeld. De bevestiging bij Anna Terruwe gebeurde met de middelen die zij als psychiater ter beschikking had, dit wil zeggen verbaal en met behoud van distantie.

De bevestiging in de haptonomie is de tactiele gevoelsbeleefde bevestiging van de ander. Stond aanvankelijk de beleving van het gemeenschappelijke van beiden op de voorgrond, later is steeds meer het verschil benadrukt geworden.

Over de onderwerpen 'weerhoudende liefde' (amour retenu) en 'ingehouden liefde' (amour

contenu) valt nog veel te zeggen en van mening te verschillen, maar dat valt buiten het kader van deze toelichting.

Deze toelichting wordt gegeven om zowel recht te doen aan de verdiensten van Dr. Terruwe als recht te doen aan de verdiensten van Frans Veldman.

Bevestiging van de hele mens: een opgave

Lezing door Prof. Herman Vekeman over Dr. Anna Terruwe

De tekst van deze lezing is met welwillende toestemming van Prof. Vekeman overgenomen uit ABRI – Tijdschrift voor bevestigend samenleven uitgegeven door de Dr. A. Terruwe-Stichting nr. 79-dec. 2005.

Dames en heren,

Op 5 mei 2004 hebben we, na een indrukwekkende eucharistieviering en in een zee van witte bloemen, mevrouw Anna Terruwe ten grave gedragen op het Jacobshof te Deurne. Op 28 april 2004 had zij deze aarde verlaten en was ze, na een zeer bewogen leven, begonnen aan de eeuwige weg naar de Heer, de Vader en de heilige Geest. Op haar bid- of doodsprentje had ze nog gebeden dat God haar en alle mensen, die in en buiten de tijd haar bejegening gezocht hadden en zouden zoeken, zou willen bevestigen.

Op 27 april 2004, één dag voor haar dood, had ik haar nog een Ansichtkaart gekocht met een afbeelding van de waterlelies van Claude Monet. Met die kaart wilde ik het boek 'Bevestiging, Erfdeel en Opdracht' in haar handen leggen. Die Ansichtkaart heb ik haar evenwel niet meer kunnen overhandigen. Maar vandaag, op 5 oktober 2005, bieden het Dr. Anna Terruwe centrum en de Vormingsdienst Guislain van de Broeders van Liefde een studienamiddag aan over 'Bevestiging in geest, woord en daad'. En ik ben hen, en u allen die hierheen gekomen zijt, daar heel dankbaar voor. Mij werd gevraagd om u in eenvoudige woorden te herinneren aan de ontdekkingen van Anna Terruwe en daarbij de nadruk te leggen op haar onverwoestbare overtuiging dat 'het goede' de blijvende kern van elke mens is. En dat zal ik nu proberen, al zullen een aantal moeilijkere woorden van Anna Terruwe daarbij niet kunnen ontbreken: *de bevestiging, de psychische menswording, het gezonde zelfwaardegevoel, de tederheid, de vreugde en het lijden van de weerhoudende liefde, de frustratieneurose en de zelfbevestiging, en ten slotte het fraaie gelaat van de affectiviteit*. Dat zijn inderdaad moeilijke woorden; en alleen een herhaalde lectuur van de geschriften van Anna Terruwe biedt mogelijkheden om hen te verstaan.

Anna Terruwe geloofde vast dat mensen *gelukkig* willen zijn, al heeft zij dat niet zelf uitgevonden.

Mensen willen nu eenmaal gelukkig zijn; en zij vinden dat geluk in de *voortreffelijkheid van de liefde*, d.w.z. in een eenheidservaring waarin zij helemaal op elkaar afgestemd zijn en daarbij toch zichzelf mogen blijven. Zo was de kinderdroom van Anna Terruwe, haar droom als jong meisje en haar droom als volwassen vrouw. Zij droomde doorgewoont wat elke mens graag droomt of ooit gedroomd heeft. Maar al die dromen van geluk en grote liefde slagen er maar niet in de wereld zó te maken dat iedereen in geest en woord en daad werk maakt van dat geluk en die liefde. Heel veel mensen zijn juist eenzaam, psychisch gestoord en ziek. En dat is dus precies het tegendeel van wat Anna Terruwe gedroomd heeft en blijvend gedroomd heeft.

Daarom ging Anna Terruwe studeren. Zij koos voor de studie van de psychiatrie en werd zenuwarts. Zij wilde al die eenzame, psychisch gestoorde en zieke mensen ontmoeten en genezen. Zij wilde haar droom waar maken en vestigde zich aan de universiteit te Nijmegen en in haar praktijk aldaar. Maar zij slaagde er nauwelijks of niet in de mensen die haar bezochten te genezen, of hen te leren om in geluk en liefde te leven. En toen dacht ze: waar ben ik in godsnaam mee bezig? Waarom kan ik met al mijn studie die mensen niet genezen? Kan ik niet beter maar stoepen gaan dweilen? Moet ik mijn droom en die van alle mensen niet afleggen en afschrijven? Anna Terruwe zat duidelijk in een crisis als zenuwarts.

In 1935, toen ze 24 jaar oud was, vond Anna Terruwe het begin van een antwoord op haar crisis. Zij was aanwezig bij een heel moeilijke en ingewikkelde voordracht van prof. Duynstee. Het kwam hierop neer dat de Weense zenuwarts Sigmund Freud de ziekten van de psychisch gestoorde mens niet allemaal en soms op een verkeerde manier beschreven had. En Anna Terruwe breidde in haar proefschrift zijn beschrijving uit met de angst- en energieneurose, die ze later heeft uitgediept en omgedoopt tot de *'frustratieneurose'*. Ik laat dit nu even rusten, om er later op terug te komen. Anna Terruwe had weliswaar het begin van een antwoord op haar crisis gevonden, maar de weg naar de genezing van mensen zou nog lang op zich laten wachten. Want in 1949, toen ze 38 jaar oud was, werden haar leer en haar praktijk veroordeeld door het H. Officie van het Vaticaan in Rome. Dat zou blijven duren tot in 1965. Toen werd ze in eer hersteld en begon ze aan een indrukwekkende reeks van publicaties en voordrachten. En in haar spreekkamer kon ze duizenden mensen uit de hele wereld helpen en genezen.

In 1973 kon Anna Terruwe het volgende schrijven: "Ik moet wel spreken, ik kan niet anders meer; want wat ik gezien heb heeft feitelijk te maken met het liefdeleven en het geluk van ieder mens". Wat had ze gezien, dat haar dit deed zeggen? Waarom kon haar droom als kind, jong meisje en volwassen vrouw na al die tegenslagen en tegenkantingen nu plots toch waar worden?

Door studie en heel veel ervaring met mensen die haar kwamen opzoeken ontdekte Anna Terruwe dat er onder de beelden van wat men de verdringingsneurosen noemde "een beeld schuil ging dat geen verdringingsneurose was, maar toch als een ernstige ziekte toestand beschouwd moet worden".

Mensen met zo'n ernstig ziektebeeld dragen een groot *gevoel van eenzaamheid* met zich mee. Zij hebben bovendien *een gevoel van onzekerheid over de waarde van de eigen persoon* en voelen zich onveilig. Ook ervaren zij *een onvermogen om met een andere mens een gelijk en gelijkwaardig*

gevoelscontact te kunnen aangaan. Hun tastzin is daardoor meestal achterop gebleven.

Het gevoelsleven van deze mensen is niet normaal ontwikkeld. Het is blijven steken in een van de vroege ontwikkelingsfasen van het gevoelsleven. Dat staat in scherpe tegenstelling tot hun lichamelijke en verstandelijke ontwikkeling. Hun lichaam en hun verstand hebben zich normaal ontwikkeld, en juist dáármee proberen deze mensen hun gevoelsziekte te verbergen of te camoufleren. Deze mensen lijden aan de frustratieneurose. En zo heeft dat moeilijke woord van Anna Terruwe nu een heldere en duidelijke betekenis gekregen. Frustratieneurotici voelen zich eenzaam en opgesloten in zichzelf. Hun eigen persoon is hun gevangenis. Zij hebben geen goed zelfwaardegevoel en kunnen niet gevoelsmatig omgaan met andere mensen. Maar hun lichaam en hun verstand hebben zich normaal ontwikkeld, en daarmee keren zij zich tegen andere mensen. Zij pesten hen, zij aarzelen geen ogenblik om anderen uit te buiten en te onderdrukken. Zij bevestigen zichzelf, in kleine en grote dingen. Zij leven van *de zelfbevestiging* door een verkeerd gebruik van hun lichaam en hun verstand. En dat alles uit zich op duizendeneen manieren. Onze wereld is vol van zulke mensen.

Deze ontdekking van de frustratieneurose was een geweldige gebeurtenis. Nog veel indrukwekkender was evenwel de vaststelling dat men haar kon genezen, zodat deze mensen zich niet meer eenzaam voelden, geen geschonden zelfwaardegevoel meer hadden en evenmin het onvermogen voelden om in normaal gevoelscontact met anderen te treden.

Anna Terruwe zocht bij duizenden mensen wáár hun gevoelsontwikkeling was vastgelopen. En dan maakte ze die gevoelsontwikkeling weer los en liet ze deze groeien. Zij had begrepen dat men zich daartoe moest laten raken door het moment waarop iemand vaststelde dat hij lichamenlijk en verstandelijk mocht groeien en volwassen worden maar gevoelsmatig alleen gelaten werd en zo geen bevestiging ontving van anderen. In 1972 schrijft zij: *“In de bevestiging mag de ander geheel zijn zoals hij is, om te kunnen worden die hij is maar nog niet kan zijn; en hij mag zichzelf worden op zijn wijze en zijn uur”*. Daarom heeft ze ook 16 jaar die veroordeling door het H. Officie gedragen. Daarom had ze voor iedereen een zee van tijd, om te wachten op de wijze en het uur van de andere. In het hoofdstuk dat ze ‘Ziektegeschiedenis’ noemde, beschrijft Anna Terruwe haar ervaringen met een 28-jarige vrouw die frustratieneurotisch geworden was. Van haar vader of moeder had deze nooit bevestiging ontvangen. Maar zij was zeer intelligent en werkte als apotheker-assistente. Zij kwam naar Anna Terruwe toen ze geen enkel gevoelscontact meer had met andere mensen. Op Moederdag deed ze zelfs een ernstige suicidepoging. Zij wilde volslagen breken met haar vroeger leven. Alle dingen, die ze van vroeger had, moesten weg. Heel haar leven moest opnieuw beginnen door en met Anna Terruwe. Deze leerde haar een bad te nemen, het haar te wassen, een nieuwe jurk te halen, huishoudelijke dingen te doen, maar ook met poppen en andere kinderen te spelen, en ... haar geloof terug te vinden. Tijdens de vakantie van Anna Terruwe raakte deze vrouw evenwel volslagen gedesintegreerd en maakte ze met iedereen ruzie. Door haar echter háár wijze en háár tijd te gunnen kon Anna Terruwe deze jonge vrouw bevestigen en haar openen op zichzelf en de anderen. Anna Terruwe had ‘het goede’ in deze vrouw teruggevonden. En dat heeft ze haar geschonken. Deze vrouw voelde zich bevestigd en heeft op haar beurt Anna Terruwe bevestigd.

Dit voorbeeld kan, kort samengevat, vertellen hoe belangrijk het is om de oorzaak en het tijdstip

te vinden waarop iemand alleen gelaten wordt, geen gezond zelfwaardegevoel ontwikkelt, en zich distancieert van de andere mensen. Het kan ons leren hoe belangrijk het is om juist daar de gevoelsontwikkeling weer in beweging te brengen; evenwel steeds op de wijze en de tijd van die andere. *Het kan ons evenwel vooral leren hoe wij kunnen verhinderen dat een frustratieneurose tot ontwikkeling komt.*

Men zou kunnen denken dat het voorkómen van een frustratieneurose begint bij de geboorte van een kind. Maar dat is niet zo. Het kind is dan in de regel immers reeds negen maanden oud. Bovendien leerden zijn ouders elkaar reeds geruime tijd van tevoren kennen en hadden ze vóór hun verkering reeds vele jaren geleefd als kinderen en opgroeiende man en vrouw. De bevestiging van een nieuw kind begint bij de geboorte van zijn ouders, en vroeger dan dat.

Daarom is de prenatale zorg, of de omgang met het kind in de moederschoot, erg belangrijk. Door hun stemmen en de streling van hun handen geven de ouders het groeiende kind te kennen dat het heel welkom is, en dat het welkom is zoals het is. Het kleine kind wordt door de handen en harten van beide ouders begroet in de grote wereld van zijn moeder en vader, en eventueel ook door de andere broertjes en zusjes. Zo kan het nieuwe kind wennen aan de handen en de harten van zijn wereld.

Na de geboorte is het kind nadrukkelijk aangewezen op zijn moeder. De moeder heeft primair de taak om het kind in zijn eigenheid te bevestigen. Dat wil zeggen dat zij het kind discreet en belangeloos en op haar eigen wijze steeds weer zegt dat het een goed kind is, ook als het voor zijn moeder juist onaangenaam en vervelend wordt. *De moeder is de eerste bevestiger van het kind.*

Frederik van Eeden, die een zenuwarts was, heeft een gedicht geschreven over de fase waarop het kind zijn moeder voor de eerste keer toelacht.

“Hij zond het liefdeteken tot ons weer,
Hij lachte zelf en was niet eenzaam meer”.

Anna Terruwe hield erg veel van dat gedicht, omdat de dichter in de bevestiging van het kind *het begin van zijn psychische menswording* had herkend. Het kind lachte zelf en was niet eenzaam meer. Het verlaat zijn eenzaamheid omdat het zijn moeder goed vindt. En daarom bevestigt het haar met zijn eerste glimlach. Van zo'n opgroeiend kind mag verwacht worden dat het ook andere mensen zal bevestigen, tenzij het in die ontmoetingen geconfronteerd wordt met afwijzing en verzet. In zo'n geval zal de houding van moeder en vader tegenover dat kind heel belangrijk zijn. Maar meestal zal het goed aflopen. Het kind heeft thuis de bevestiging ontvangen en deze teruggeschonken aan zijn ouders. Het heeft dus *een goed zelfwaardegevoel*. Het weet dat het 'goed' is en wil dat ook zijn.

Wat doet men evenwel als men in de ontmoeting met andere mensen botst met de wereld van *de zelfbevestiging*, en als andere mensen proberen om mij te overvleugelen met hun statussymbolen en hun macht? Anna Terruwe heeft dat heel vaak meegemaakt. En zij ontdekte in haar psychische menswording een machtig gebeuren dat ze *de 'affectiviteit'* heeft genoemd. Zij schrijft: “Pas nadat ik zelf geraakt ben, kan ik de ander raken”. *“Meer en meer werd mij duidelijk dat affectiviteit te maken heeft met voorzichtig, respectvol en gratis verwijlen van kwetsbare mensen bij elkaars verborgen goedheid.”* Uit dit citaat blijkt overduidelijk dat Anna Terruwe hier de kern van haar bevestigingsleer

tot uitdrukking brengt en dat die ‘affectiviteit’ de kracht is waarmee zij tijdens haar consultaties en toespraken heel veel mensen heeft genezen, geholpen en opgebeurd.

Het woord ‘affectiviteit’ heeft evenwel ook een heel andere betekenis dan bij Anna Terruwe. Het duidt dan een gevoelston aan die verbonden is met een gemoedsaandoening. ‘Affectief’ betekent dan gewoon ‘emotioneel’. En dat is zeker niet wat Anna Terruwe daarmee bedoelde. Ook werd haar bevestigingsleer juist daardoor vaak verkeerd verstaan en helemaal niet begrepen. Het is daarom nodig om langer stil te staan bij de ‘affectiviteit’ in de zin van Anna Terruwe. Wat meende zij?

In de ontmoeting en omgang met andere mensen ‘verwijlt’ de bevestigende mens bij de ‘verborgen goedheid’ van de andere mens, en hij doet dat ‘voorzichtig, respectvol en gratis’. Dat is blijkbaar iets heel anders dan de doorsnee ontmoeting tussen een specialist en een patiënt. Daar gaat het immers vaak over een ‘tumor’ en niet over ‘een persoon met een tumor’. Het zijn gezegende specialisten die ‘mensen met een tumor’ ontvangen en behandelen.

Zeker moet men hierbij bedenken dat Anna Terruwe als zenuwarts heel vaak mensen ontving die leden aan de frustratieneurose en die in hun verborgen goedheid niet waren bevestigd door andere mensen. Zij hadden hun zelfwaardegevoel nooit ontvangen en waren daardoor niet in staat de verborgen goedheid van anderen te zien en te bevestigen.

Waarom is de ‘goedheid’ van een mens ‘verborgen’? Anna Terruwe is ervan overtuigd dat elke mens ‘goed’ is maar deze wezenlijke goedheid niet kan tonen en laten uitstromen als deze hem niet getoond wordt door een andere mens. Als een andere mens hem evenwel zegt dat hij ‘goed’ is, herkent hij zichzelf en ontvangt hij zijn zelfwaardegevoel. Door talloze ervaringen in haar spreekkamer heeft Anna Terruwe ontdekt dat mensen uitzien naar hun bevestiger en dat zij, bij het niet vervuld worden van hun diepste verwachting, gaan lijden aan de frustratieneurose.

Affectiviteit is dus een houding waarbij men verwijlt bij deze verborgen goedheid van de andere mens. Verwijlen betekent ‘verblijven, aanwezig zijn bij’. Maar véél meer dan dat is het *geraakt worden door de verborgen goedheid van de andere mens*. Dat ‘geraakt worden’ manifesteert zich in de kleur van de stem, de blik, de woordkeuze, het gebaar. Affectiviteit wordt op deze wijze zichtbaar, hoorbaar, voelbaar. Zij is nooit opdringerig, maar zij verwijlt bij - en zoekt naar - de verborgen goedheid van de ander. En als zij deze herkent en gevonden heeft, bevestigt zij haar omdat ze geraakt wordt door die goedheid. En de te bevestigen mens neemt dit geraakt zijn van de bevestiger waar, buiten zichzelf, in de bewogenheid van de bevestiger. Zijn eigen verborgen goedheid wordt voor hem zichtbaar in een ander, in zijn bevestiger.

Dat bedoelt Anna Terruwe met ‘affectiviteit’. En daarom handelt ze daarbij ook ‘voorzichtig, respectvol en gratis’. Zij handelt voorzichtig omdat ze de verborgen goedheid van de andere mens niet wil afschrikken door geweld, woordkeuze of blikken. Want zij respecteert die andere mens en wil alles vermijden wat deze zou doen twijfelen aan zijn verborgen goedheid.

Maar vooral handelt de affectiviteit ‘gratis’ of belangeloos. De bevestigende mens zoekt nooit de eigenbaat maar juist de goedheid van de ander. Daardoor wil hij geraakt worden. Als de andere mens dat merkt, ervaart hij zijn eigen goedheid in dat geraakt worden en zal hij op zijn beurt de bevestiger bevestigen. Hij is dan immers geopend en kan ja zeggen op de goedheid van zijn bevestiger. Het moge intussen duidelijk geworden zijn dat deze affectiviteit tot de kern van de bevestiging

behoort en een gedraging is waarin de hele mens actief is. Niet alleen het gemoed of het gevoel (of de emotie) van de bevestiger is gevraagd, maar ook diens verstand is tijdens het affectief verwijlen bij de andere mens actief.

Zo hebben wij, althans bij benadering, onderzocht wat Anna Terruwe bedoelt met woorden als bevestiging, zelfbevestiging, frustratieneurose, ontvangen grondwaardegevoel en affectiviteit. Rest ons nog na te gaan wat ze bedoelt met de voortreffelijkheid van de liefde, de weerhoudende liefde en de psychische menswording. Ik bespreek eerst de manier waarop zij de voortreffelijkheid van de liefde heeft opgevat.

De liefde verschijnt in het leven van de mens als een gevoel, een gevoel van welbehagen in een ander. Zij begint als *een psychisch gebeuren*: men ziet iemand graag, men vindt iemand mooi, men houdt van de aanwezigheid en de geur van de ander, men denkt graag aan die ander, men houdt die ander graag vast, men praat en telefoneert en correspondeert er graag mee. Men vindt innerlijk welbehagen in de ander. Liefde is dus duidelijk een psychisch gebeuren maar heeft ook *een lichamelijke kant*. Liefde gaat niet zonder kijken, spreken, tasten, ruiken en luisteren. En waar de liefde als psychisch gebeuren en lichamelijke aanwezigheid is, wordt zij *tederheid*. In al haar uitingen drukt die tederheid het gevoel van welbehagen in de andere persoon uit, maar tevens het diepe besef van de kwetsbaarheid en de onaantastbaarheid van de andere persoon. De tederheid is een zus van de belangeloosheid. Zij laat de ander zoals hij is, en zo is er rust in de ontmoeting. De tederheid is het waarmede van de menselijke liefde. Zij laadt de ogen, de stem en de handen met de specifieke kwaliteit van de liefde. Ook in het seksuele gedrag van de mens bepaalt de tederheid het diepe onderscheid tussen *de affectiviteit van de liefde* en *de effectiviteit van de natuurlijke passie*. *De affectiviteit van de liefde* drukt in het seksuele leven de tederheid van de liefde uit. Dat wil zeggen dat zij het seksuele leven maar wil als de ander dat ook wil. Zo kan er een gelijke en gelijkwaardige gemeenschap in de liefde ontstaan. *De effectiviteit van de liefde* eist het seksuele leven op. Van gelijkheid en gelijkwaardigheid is dan geen sprake. Er kan dan wel gemeenschap optreden, maar deze is afgedwongen en verwoestend.

Na deze eerste manifestatie moet de liefde evenwel rijpen en zich ontplooien. Men kan niet continu en ongestoord in het gevoel van welbehagen blijven. Dat is zo omdat de partner gaandeweg meer en meer verschijnt als een heel concreet 'ik' en als een volledige, gelijkwaardige partner in de liefdesrelatie. En na het welbehagen van de liefde groeit nu meer en meer *het verlangen van de liefde*: moge de ander mijn liefde aannemen, beantwoorden en zodoende tot vervulling brengen. Als dat gebeurt, beleeft men *de vreugde van de liefde*, het feest van de liefde. Het welbehagen, de tederheid en de beantwoording van het wederzijdse verlangen schenken de geliefden de smaak van de vervulling van hun liefde.

Maar het verlangen van de liefde kan ook onbeantwoord blijven. Dat kan gebeuren omdat het liefdesaanbod niet wordt waargenomen of opgemerkt, niet wordt aangenomen en aanvaard, of om velerlei redenen niet beantwoord wordt. Dat is dan *het lijden van de liefde*, dat iedereen kent. Dit lijden van de liefde kan de liefde zelf zwaar beschadigen en soms zelfs vernietigen. Dat gebeurt

vandaag op grote schaal, en dat is zeer, zeer jammer. Overal in Europa stellen wij vast dat vele relaties, die aanvankelijk gedragen werden door het welbehagen in elkaar, na momenten van het lijden van de liefde uiteengaan en scheiden. Niets houdt de geliefden nog samen: niet hun aanvankelijk welbehagen, niet hun eventuele kinderen. De vroegere geliefden laten zich scheiden, met alle mogelijke gevolgen vandien. Zij dachten dat het aanvankelijke welbehagen de weg naar de vreugde van de liefde was, maar belandden in het lijden van de liefde. Zij waren daarop meestal niet voorbereid. Zij geloofden in het welbehagen van de liefde en vonden het lijden van de liefde. En daarom maakten zij een einde aan hun liefde.

Anna Terruwe denkt evenwel dat vele van deze mensen *de weerhoudende liefde* niet kennen.

De verwachtingen en het verlangen van de liefhebbende mens worden immers lang niet altijd beantwoord. En toch is de liefde in haar voortreffelijkheid een proces van schenken en ontvangen.

Maar het komt vaak voor dat iemand nog niet volledig kan ontvangen. En het kan ook zijn dat iemand de liefde nog niet volledig kan schenken. Wat moeten mensen dan doen? Moeten zij besluiten dat hun liefde uit en voorbij is, of hebben zij andere mogelijkheden?

Op zo'n moment dient het proces van de liefde door een van de partners behoed en beschermd te worden, en wel door degene aan wie de mogelijkheid daartoe het meest geboden wordt. Hij dient het proces van de liefde te behoeden, maar op een wijze die de ander niet stoort.

Alles wat de vreugde en het genieten bij de ander zou kunnen storen dient te worden teruggedhouden voor zover de ander het niet kan ontvangen. Een van beide partners houdt zich terug, om de ander zijn tijd en zijn wijze te gunnen en deze aldus te behoeden en te bevestigen. De liefde wil de ander immers zichzelf laten zijn. Zij wil zich alleen maar schenken in de mate en in de wijze die aangepast zijn aan de ontvangende ander. En juist dat noemt Anna Terruwe '*de weerhoudende liefde*'.

Het uur van het lijden van de liefde mag dan het uur van de weerhoudende liefde worden. De passie en het verlangen om uit te stromen naar de andere mens laten zich dan controleren door de rede. Men laat dat verlangen dan juist niet uitstromen, omdat de ander hiervoor niet gereed is, onaandachtzaam of ongevoelig is en de uitstroming niet kan ontvangen. Men weerhoudt zijn verlangen.

Als dan het uur gekomen is dat de ander dit bemerkt, zal hij erkennen en herkennen dat hij door deze weerhouding vastgehouden en bevestigd werd. De partner heeft immers op hem gewacht. Zijn zelfwaardegevoel zal daardoor enorm gesterkt worden, en hij zal dit aan de partner laten blijken. Het lijden van de liefde wordt dan het begin van een groei en verdieping van de wederzijdse liefde. Wie de weerhoudende liefde niet kent, dreigt ten onder te gaan aan het lijden van de liefde. Wie haar wel kent, vindt in dat lijden de mogelijkheid om zich te weerhouden en daardoor de ander juist vast te houden. Daarom is de weerhoudende liefde bij uitstek het gedrag van de bevestigde mens tegenover elke mens. Zij is de kern van de opstelling en het gedrag van de zenuwarts en van elke mens.

Zo hebben we nu in eenvoudige woorden de voortreffelijkheid van de liefde beschreven, én de weerhoudende liefde. Nadat ons daardoor het wezen van de bevestiging en het gezonde zelfwaardegevoel, de voortreffelijkheid van de tederheid, de vreugde en het lijden van de liefde, de frustratieneurose en de zelfbevestiging, het fraaie gelaat van de affectiviteit en de weerhoudende

liefde duidelijker geworden zijn, zal ik deze terugblik op de ervaringen en ontdekkingen van Anna Terruwe afsluiten met haar visie op *de psychische menswording*.

Ik begin met een citaat van Anna Terruwe. “Deze psychische menswording is enkel en alleen, maar ook feilloos, de vrucht van de belangeloze ontmoeting met een ander mens, die mij herkent en erkent en voelt - zoals ik ben - als goed en waardevol en beminnenswaardig en mij daardoor als zodanig onthult aan mezelf: ‘zóals jij bent, ben je goed – en zó mag je zijn, en zoals jij bent, zó is er maar één’.” Omdat Anna Terruwe dat duizende keren heeft ervaren in haar spreekkamer, heeft ze dit ook gezegd; al lijkt het nogal vreemd en bevreemdend.

De psychische menswording is dus “de vrucht van de belangeloze ontmoeting met een ander mens”, die mij aan mezelf onthult als een ‘goede’ mens. Als ouders hun kind alleen maar “de mooiste, de knapste, de verstandigste” noemen, maken zij in dat kind niet alleen maar een mooi en verstandig zelfwaardegevoel wakker maar pinnen zij zijn toekomst ook vast op zijn lichamelijke en verstandelijke verschijning. Als zij hun kind alleen maar de “domste, de ondeugendste” noemen, duwen zij hem daardoor aan de rand van hun wereld. Het goedheidsgevoel is hem niet geschonken en kan daarom niet tot ontwikkeling komen. Hij zal nooit psychisch een mens kunnen worden. Ieder kind is een gevangene. Het heeft alleen maar de wereld van zijn ouders. En daarom dienen ouders hun kind te vertellen dat het ‘goed’ is, zoals het is. Alleen daardoor kan het kind een ‘goed’ zelfwaardegevoel ontwikkelen. Alleen daardoor ontvangt het zijn bevestiging van zijn moeder, zijn vader, zijn broers en zussen. En alleen daardoor wordt het in staat gesteld om niet te vereenzamen in een wereld waarin zeer velen de mooisten en de verstandigsten willen zijn.

Als het kind thuis bevestigd is zal het, opgroeiend en volwassen geworden, zijn psychische menswording willen verspreiden bij alle mensen die het ontmoet. Hij is ‘goed’ geworden en wil dat ook van alle andere mensen. Hij heeft geleerd dat de bevestiging het fundamenteelste goed van alle mensen is. Met zijn ‘goed’ zelfwaardegevoel zal hij de waarde van het ‘goed zijn’ wakker maken in de andere mensen. “Jij hoort bij mij en ik hoor bij jou – wij horen bij elkaar, omdat we elkaar bevestigen als ‘goede mensen’.”

Waarom is deze vrucht nu ‘belangeloos’? Het antwoord is heel eenvoudig. Deze vrucht is belangeloos omdat zij een vrucht van de liefde is! Elke liefde die een ander wil bezitten voor het eigen genoegen, is geen liefde maar een passie. Iemand ‘goed’ noemen is geen middel om iemand welwillend te maken tegenover mij. Iemand ‘goed’ noemen is immers een zijnskwalificatie. Het is een mens noemen naar wat hij is. Elke mens is ‘goed’, maar ‘zijn moeder’ moet hem dit zeggen, en wel belangeloos.

De bevestigingsgeschriften van Anna Terruwe zeggen dus voortdurend dat ‘goedheid’ het wezenlijkste kenmerk van de mens is. Nu denken de mensen reeds duizende jaren na over de betekenis van ‘goedheid’. En daarom dienen wij ons de vraag te stellen of de denk- en voorstellingswereld van Anna Terruwe daarbij aansluit en of haar opvatting over ‘goedheid’ voor ons een houvast kan zijn, met name als wij ons bezinnen over pastorale begeleiding, ethiek en spiritualiteit.

In het begrip van ‘de goedheid’ waarmee Anna Terruwe werkt, kan ik elf aspecten onderscheiden, die ik nu helder en eenvoudig zal formuleren.

1. De ervaring van de eigen goedheid brengt in elke mens het zelfwaardegevoel tot stand.
2. Door het besef van zijn eigen zelfwaarde, en alleen dáárdor, kan hij de mens die hem dat besef geschonken heeft, als waardevol erkennen.
3. Hij is nu geopend op de wereld om hem heen. Omdat hij van zijn bevestiging liefde mocht ontvangen, wil hij nu ook de wereld liefhebben.
4. Zo’n psychische menswording is het beste wat de mens kan overkomen. Want hij is nu geworden wat hij van nature is.
5. De ervaring van de eigen goedheid kan de mens enkel en alleen ontvangen van een andere mens, als deze hem die ervaring belangeloos schenkt.
6. De plaats waar de mens dit geschenk ontvangt, is de gevoelsliefde. Dat is zo, omdat de mens van nature voor de gevoelsliefde gemaakt is.
7. Door die gevoelsliefde is wederzijdse bevestiging mogelijk. De mens kan, nadat zijn eigen goedheid hem bekend gemaakt werd, in vrijheid voor het goede kiezen.
8. De vrijheid van de bevestigde mens bestaat hierin, dat hij iedereen laat zijn wie hij is en worden kan.
9. Op grond van het voorgaande wordt de psychische menswording een open en dynamisch gebeuren. Men kan ‘elke dag’ goed zijn voor andere mensen.
10. De ontdekking van de eigen goedheid loopt vanzelf uit op een kritische, onderscheidende kijk op de wereld. Men wordt verruimd en kan overal en bij iedereen de sporen van de zelfbevestiging herkennen. Men ziet hoe mensen met manoeuvres van de goede wil of met de intenties van de slechte wil proberen de wereld naar hun hand te zetten.
11. De ervaring van de eigen goedheid dwingt iemand de straat op te gaan. Niet alleen de zenuwarts, maar álle bevestigde mensen, willen werk maken van een wereld met geluk en liefde voor iedereen.

Zoveel zou ik ter overweging willen geven over het begrip van de goedheid in de bevestigingsgeschriften van Anna Terruwe.

Nu wil ik kort en zo eenvoudig mogelijk en zonder namen te noemen beschrijven wat de mensheid in de loop van haar eeuwenoude geschiedenis bedacht heeft over de betekenis van het begrip ‘goedheid’. Wát zegt de mens eigenlijk als hij zegt dat iemand ‘goed’ is?

De filosofen, de wijze denkers, hebben het volgende bedacht. Wat niet bestaat, kan niet goed zijn. Als ik dus zeg dat iemand goed is, zeg ik dat hij bestaat en dat hij goed is. Maar waarom is hij dan wel goed? Is die goedheid dan een eigenschap van die mens zelf, of ontstaat die goedheid vanuit mijn ervaring? Is zij een eigenschap van die mens zelf, of is zij een gevolg van mijn ervaring met die mens? Dat zijn vragen die de filosofie tot op vandaag bezighouden. Zij probeerde een antwoord te vinden met behulp van de intuïtie, de subjectieve emotie, en allerlei waardeschalen. Maar zij kwam er niet uit. Ik stel vast dat Anna Terruwe het goede in de mens vindt door “voorzichtig, respectvol en

intuïtief” te luisteren naar “de verborgen goedheid” van de andere mens, en dat zij hem dit daarna ook zegt. Zij zegt hem dan dat hij goed is zoals hij is en worden zal.

Er bestaat ook een religieuze filosofie, tot op vandaag. Deze filosofie gelooft in een bóvenzinnelijke wereld. Voor haar is ‘het goede’ geen categorie meer van het verstand. Neen, zij is zélf de allerhoogste idee, die bestaat op zichzelf. Elke christelijke filosofie staat in deze traditie. Het goede is God zelf, en de mens neemt op een of andere wijze deel aan die goedheid. De mens beschikt over eigenschappen die hem te boven gaan. En het is wel onmiskenbaar dat de bevestigingsgeschriften in de lijn van deze filosofie staan.

Nu weten wij allemaal wel dat deze religieuze filosofie zware tijden doormaakt. “Wij zijn te klein voor de goden en te groot voor een wereld zonder goden”, schreef de Nederlandse dichter Lucebert. Wij weten ook allemaal wel dat God die het werk van mensen is, dood verklaard werd. En ik neem aan dat wij dat onderschrijven.

Naast de filosofie heeft ook de ethiek, de wetenschap van het goede handelen, sinds eeuwen gezocht naar de betekenis van ‘het goede’. Lange tijd beschouwde zij ‘het goede’ als het werk van de goede wil, die zó vrij is dat hij wil wat alle mensen willen. De mens kán een wil hebben, die in overeenstemming is met de inzichten van de rede. Maar de negentiende en twintigste eeuw stelden daar een groot vraagteken achter. Elke mens werd nu een enkeling, een individu, dat vrij is om te kiezen voor het goede of het kwade. In Frankrijk zei iemand: “L’enfer c’est les autres”, “De hel zijn de anderen”. En zo probeerde men nu maar eens te leven zonder het begrip van ‘de goedheid’. Het marxisme heeft dat begrip een instrument van de burgerlijke, religieuze en filosofische maatschappij genoemd. Anderen hebben gezegd dat men de begrippen van ‘het goede’ en de ‘goedheid’ moest overlaten aan de vrij sprekende samenleving.

Tot zover mijn overzicht van de geschiedenis van ‘het goede’. Wat heeft dit ons geleerd? Ik zal daarop antwoorden door u het verhaal te vertellen over de dorpsidioot die woont in mijn Duitse stad.

Sinds jaren woont in onze onmiddellijke omgeving onze ‘dorpsidioot’. Een heel ruime omgeving koestert hem met dat vernietigende medelijden van ‘die sukkelaar, hij heeft ze niet allemaal op een rij, met die Sasja moet je niet praten, je moet hem af en toe op zijn grote smoel slaan, liefst nog raak ook’. Sasja is achttien, een beer van een vent, en altijd erg opgewonden. Meestal schopt hij een leeg bierblikje voor zich uit, fluit de hele tijd erg schrill, en nooit gaat hij op stap zonder zijn gitaar. Hij schopt naar al wat niet te hoog of te zwaar is. Na zonsondergang zit hij ergens gitaar te spelen, eenzaam, en blijkbaar zonder iemand te missen. Begeleid door drie of vier mineuraccorden zingt hij vrijuit en hardop over zijn leven. Hij zingt over zijn moeder met vier vaders en vijf kinderen, over vier vaders die allemaal op zijn smoel geslagen hebben en over alle “Scheisse” die hij ooit heeft meegemaakt. En Sasja huilt bij zijn homerische gezangen. Die beer zit te huilen dat de tranen in zijn sokken lopen. Maar Sasja kan geen dames zien die te zwaar hebben ingekocht. Hij neemt dan stevast de boodschappentas over en begeleidt de dame naar haar woning. Oude dames zien Sasja graag. Na mijn buikoperatie mocht Sasja voor ons frisdrank gaan inkopen, en in de herfst hielp hij me mee met

het winterklaar maken van de tuin. Wij wisselden onze gsm-nummers uit en werden kameraden. Op een avond luisterde hij in onze woonkamer naar een gitaarconcert van Rodrigo de Aranguez. Hij hield hartverscheurend. En daarna vroeg hij wat hij voor ons zou zingen. Wij bestelden het leven, de liefde, de jeugdigen. En Sasja veranderde in een klaterende stortbeek van homerische gezangen. Bij het afscheid zei hij: “Sie sind ein guter Mensch”. Korte tijd daarna kwam hij ons “zijn meisje” voorstellen, een Russische emigrante, die bij hem onderkomen gevonden had en van hem ‘een man’ maakte. Het was gedaan met bierblikjes of colaflesjes, geen buurtgebruik meer, geen nachtelijke fluitconcerten meer, nee, hand in hand op stap naar levensland. En elke week komt hij vragen of we frisdrank nodig hebben.

De affectiviteit is een warme levensstroom, die men belangeloos kan schenken aan andere mensen, opdat deze hun eigen goedheid zouden ontdekken en aannemen. De geheime kracht van deze affectiviteit schuilt in haar belangeloosheid. De affectieve mens wekt en stimuleert het goede zelfwaardegevoel bij andere mensen.

Laat dit mijn antwoord zijn. Moge het ook uw antwoord zijn, als pastorale begeleider, bij vragen over ethiek en spiritualiteit, bij alle vragen.

Ik dank u.

Geraadpleegde literatuur

- Nuttin, J.: Psychoanalyse en spiritualistische opvatting van de mens. Antwerpen – Utrecht 1949 (3).
- Terruwe, A.A.A.: De neurose in het licht van de rationele psychologie. Roermond-Maaseik 1954 (3).
- Terruwe, A.A.A. De frustratieneurose. Lochem-Poperinge 1981 (5).
- Terruwe, A.A.A.: Geef mij je hand ...
Over bevestiging sleutel van menselijk geluk. Lochem 1973 (5).
- Terruwe, A.A.A.: Ouders en kinderen op weg naar de toekomst. Lochem 1976.
- Terruwe, A.A.A.: Mens-geworden zijn en bevestiging. Lochem 1973.
- Terruwe, A.A.A.: Affectiviteit-effectiviteit breekpunt van menselijk leven.
Over waarde-overdracht in het onderwijs. Lochem 1988.
- Terruwe, A.A.A.: en Dom H.P. Van Cranenburgh: Hooglied van de nieuwe liefde.
Antropologie van de weerhoudende liefde. Averbode/*Gooi en Sticht* 1996.
- Terruwe, A.A.A.: Wat ik in overweging zou willen geven aan de vrouw in het religieuze leven.
In: *Aggiornamento* 7 (1975) 3, 1-12.
- Vekeman, H.: Bevestigende omgang met jeugdigen. In: *Abri* 73 (2003), 27-34.
- Vekeman, H.: (red.) – Bevestiging – Erfdeel en Opdracht. Anna Terruwe – bevinding en perspectief. DAMON Budel 2004.

Frans Veldman beantwoordt vragen vanuit Frankrijk :

1 “ Wat is het verschil tussen haptologie en haptonomie?”

2 “Wat is het verschil tussen niet-bewust en onbewust in de haptonomie?”

1. De *hapsis (Grieks)* – het oerbeginsel van het leven – omvat *alle* zintuiglijke en gevoelsmatige waarnemingsvermogens via de direct *tactiele* en *ruimtelijke* (haptische) integrale vitale *perceptie* en vertegenwoordigt als zodanig het grondprincipe van het intelligente, in aanleg gegeven, vermogen tot een intermenselijke tactiel-haptisch affectief-bevestigend contact, inherent aan de *aisthesis* (αἴσθησις) de door het *gevoel* en de *rede* geïnspireerde zinnelijke waarneming en gewaarwording, die *primordiaal* de zingeving aan de *vis vitalis* – de autonome *levenskracht* – determineren. Als zodanig is de hapsis de meest fundamentele en essentiële *levensdrift* die streeft naar de vervolmaking van het individuele leven in de zin van overleving en *zelfbehoud* en een rijping naar volwassen *zelfzijn*.

De *haptologie* is een daarop gebaseerde *cognitieve natuurwetenschap*, die, binnen de kaders van de natuurlijke fysieke overlevingskracht – de *vis vitalis* – zich richt op de kennis- en inzichtverwerving betreffende de *anatomische, biologische, fysiologische, neurologische* en *biochemische* verifieerbare gegevenheden die het leven bepalen en de existentiële overleving – het zelfbehoud – mogelijk maken en garanderen. Als zodanig behoort zij zowel tot het fundament van de haptonomie als van de vitale *lichamelijkheid*.

Zij omvat onder meer, de *haptofore* existentiële verdedigings-structuren, die het leven beschermen, beschutten en waarborgen, zoals o.a. de *haptenen*, de *haptoglobines* en de daaraan verbonden *antigenen*, die het vitale organisme aanzetten tot de productie van antistoffen als levensbeschermende *sentinellen* (“poortwachters”) die zich teweerstellen tegen de, het leven bedreigende, invloeden, inherent aan trauma’s, infecties, ziektes, etc.

Behoudens de – uit de *hapsis* ontstane – *perceptievermogens*, waarvan de kennis zich veelal beperkt tot de zogeheten *vijf zinnen*, omvattend: voelen, (tasten), ruiken, proeven, zien en horen, bestaan er in ons lichaam, zoals het zich tot op heden evolutionair heeft ontwikkeld, een honderdtal zintuiglijk-biologische waarnemings- en leefvermogens, waarvan de mens zich doorgaans niet bewust is, doch die hij, onder bepaalde omstandigheden, wel min of meer gevoelsmatig ervaart, zonder deze te kunnen definiëren en begrijpen.

Zo, onder meer, de biofysiologische, biochemische, neurologische, neuro-endocrinologische en neuromusculaire vitale interactieve organologische weefsels die zich bedienen van sensorische

ROÈL uw partner in verzekeringen

Haptotherapeuten Verzekeringspakket

Financieel Adviesbureau ROÈL biedt voor haptotherapeuten de mogelijkheid verzekeringen te treffen met aantrekkelijke voordelen in de vorm van:

- collectiviteitskorting -
- uitgebreide specifiek op beroep afgestemde dekking -
- persoonlijke advisering -

PRAKTIJKPAKKET

- Aansprakelijkheid beroep
- Rechtsbijstand beroep
- Extra kosten / bedrijfsschade
- Inventaris

PRIVÉ-PAKKET

- Woonhuis
- Inboedel
- Auto
- Aansprakelijkheid privé
- Rechtsbijstand privé
- Doorlopende reis

INKOMEN EN ZORPPAKKET

- Pensioen
- Arbeidsongeschiktheid
- Ziektekosten
- Ongevallen

Financieel Adviesbureau ROÈL

Antwoordnummer 358
3740 VB BAARN
telefoon 035 54 890 90
Fax 035 54 890 91

neurotransmitters: neuronen, astrocyten, synapsen, haptofore structuren, zoals onder andere de haptenen, de haptoglobines, de spierspoeltjes, de myoneurale vezels; de formatio reticularis, etc. die elk voorzien zijn van functioneel geadapteerde tactiel-haptische perceptie-hoedanigheden, welke zich onderscheiden in de *exteroceptis*, de *interoceptis* en de *proprioceptis*¹.

Evenals een grondige kennis van de biologisch-anatomische en fysiologische lichaamsstructuren en hoedanigheden, is het voor elke therapeutische, psychologische en educatieve (pedagogische) *haptonomische* mensbenadering een absolute voorwaarde te beschikken over een zeer specifieke en grondige kennis van de *haptologie*, hetwelk, als zodanig, een strikte bepalende en fundamentele conditie is voor de *professionele* haptonomische mensbenadering, met name binnen de kaders van therapeutische, psychagogische en synesthetische begeleiding, zorg of hulpverlening.

Analoog aan het kenmerkende onderscheid tussen *haptologie* en *haptonomie* bestaat er het eveneens karakteristieke onderscheid tussen *kinesiologie* en het haptonomisch begrip *kinesionomie*.

De *kinesiologie* is de wetenschap van de *functionele bewegings-hoedanigheden* en –mogelijkheden die het *substantiële, anatomisch* en *biofysiologische lichaam* determineren (de “*somesthesie*”).

De *kinesionomie* omvat daarentegen de zogeheten “bezielde” *lichemelijkheid* in haar *esthetisch-representatieve* hoedanigheden: de *vitale intentionaliteit*, de *typologische* en *constitutionele, individuele* expressieve zijnsvormen, zoals deze zich in gedragingen, handelingen, gebaren – houding en zelf-redzaamheid – openbaren via de integrale *haptomimiek* (zie “Special” H.C. Dec. 2004: “*Leven, zin, inhoud en betekenis*”).

Zie ook het haptonomische model van de menselijke representerende zijnswijze: *Somesthesie* (omvattend *kinesthesie* en *coenesthesie*) de gemoeds- (gevoels-) karakteristieke *thymesthesie*, die gezamenlijk zich volledig uitdrukken in de *koïnesthesie*: het *gevoel* van “*geheel*”-zijn; *volledigheid*. (zie model pag. 10 H.C. N°3, September 2005).

De *Klinische Kinesionomie* is een zeer specifieke toepassing van de kinesionomie binnen de haptonomische mensbenadering van patiënten etc., die begeleidende hulp behoeven, en opgenomen zijn in een ziekenhuis, verpleegtehuis of dergelijke²

Een wetenschappelijk verantwoorde studie en onderzoek betreffende de haptonomische (empirische) fenomenaliteit is zonder deze kennis te enen male onmogelijk en dan ook volstrekt onverantwoord.

De *haptologie* – en de *kinesiologie* – maken derhalve een *fundamenteel onderdeel* uit van de *haptonomie*, de *kinesionomie* daarentegen is er een *determinerend* aspect van, hetgeen, uit mijn desbetreffende publicaties alleszins duidelijk wordt.

De *haptonomie* (van *nomos* - νόμος gr. - : norm, zienswijze, intentie, ordening – *grondprincipe* – overeenkomst, onderscheidt zich wezenlijk van de *haptologie*, door zich te kenmerken als een *medisch-fenomenologische, empirische, menswetenschap*. De grondprincipes van de haptonomie zijn

de bevordering van menselijk *levensgeluk*, vanaf de conceptie tot aan de eindigheid van het leven: in casu van *zelfbewustzijn* en *zelfverantwoordelijkheid* binnen de kaders van een fundamenteel en essentieel *esthetisch* en *ethisch onderscheidingsvermogen en normbesef*.

Zij overstijgt (depasseert) fenomenologisch de grenzen en beperkingen van de zogeheten “begrensde bestaanswijzen” en streeft naar een *thymotactiele* – intens beleefde en doorleefde – *Zijnsbevestiging* van de mens binnen de kaders van een *affectief* ontmoetingscontact, gekarakteriseerd door de *Philia*: de intermenselijke *universele* haptonomische bevestigingsliefde, waarbinnen het *lichaam* alsmede het *lichamelijk-substantiële* en *-functionele* wordt gedepasseerd en het accent wordt gelegd op de *thymesthetische lichamelijke* van de te ontmoeten mens. (*Ont*-moeten = in het *gemoed* benaderen).

Het heeft mijns inziens geen zin, dit hier meer uitgebreid uit te leggen en te verklaren: daartoe strekken mijn boeken en publicaties.

2. Bewust, niet-bewust en onbewust;³

De *centraal-bewuste perceptie* – het *bewust-zijn* – openbaart zich als een wilsgestuurd gericht en geconcentreerd *gewaarszijn*, dat zich expliciteert in het *doorleefde bewustzijn*: hetgeen wordt waargenomen en gevoelsmatig beleefd, geïnterpreteerd en ingeschat (= ge-ëvalueerd) door de *vis aestimativa*: de door de *logische* – dat is de, door de *rede* bevestigde – bewustwording van waargenomen en doorleefde feiten en evidenties.

Deze centraal-bewuste perceptie, gewaardeerd, dat is: van waarde, betekenis en inhoud voorzien door de *vis aestimativa*: het redelijke op *ervaring*, *cognitie* en *intellectie* gefundeerde selectieve *waarderings-* en *inschattingsvermogen*, dat werd verworven tijdens groei en rijping tot een “Moi-conscient”: (zich-) *Zelfbewustzijn* gefundeerd op de individuele ontogenese, de rijping van *Bestaan* tot *Zijn*: de in aanleg gegeven intelligente, betekenisvolle, typologische en constitutionele *constellatie* (aard, natuur en aanleg) van de tot *zelfverantwoordelijk persoon-zijn* gerijpte mens (zie *definitie persoon* in de reeds genoemde “Special” H.C. Dec. 2004: “*Leven, zin, inhoud en betekenis*”. p.14).

Binnen dit kader zijn vervolgens te onderscheiden:

- a. de sub-bewuste (“onderbewuste”) perceptie
- b. de lateraal-bewuste perceptie
- c. de marginaal-bewuste perceptie
- d. de pre-logische (“voor”-)bewuste perceptie
 - e. de achteraf-bewuste (“post”-bewuste) perceptie (die wederkeert in de cogitatieve overwegingen, overpeinzingen en het creatieve denken).
- f. de niet-bewuste perceptie

In mijn Opus Princeps worden deze onderscheiden haptonomische bewustzijnsvormen meer uitgebreid besproken en uitgelegd.

De *niet-bewuste perceptie* is een expliciet en impliciet *ontologisch – genetisch* bepaald – waarnemings-, belevings- en onderscheidingsvermogen, dat binnen de haptonomie nader wordt beschreven en gekarakteriseerd als een “*niet-bewust-weten*”, hetwelk zich openbaart onder bepaalde levensbelangrijke, zijnsbepalende -bedreigende omstandigheden.

In de dierenwereld genetisch beschouwd als “*instinct*”; in de mensenwereld echter als een oorspronkelijke, zich *intuïtief* aandienende, vitaal belangrijke – soms zelfs levensreddende – *bewustwording* van een tot dan toe onbekend – dat is *niet-bewust – innerlijk phylogenetisch gevormd weten*: een kennis waarover – onder bepaalde existentiële condities – direct kan worden beschikt.

In de haptonomie is *in geen enkel opzicht* sprake van het zogeheten “*onbewuste*”. Dat is typisch een – door Sigmund FREUD – bedacht en ontworpen psycho-analytisch begrip, dat geenszins is te vergelijken of te beschouwen als gelijk aan het haptonomische *niet-bewuste-weten*, en daar in feite *niets* mee te maken heeft.

Taalkundig, en als terzake dienende *argumentatie*, vertegenwoordigt het *onbewuste* binnen de *psychoanalyse* één van de *systemen* die door FREUD gedefinieerd worden binnen het kader van zijn primordiale theorie betreffende het “*psychische apparaat*”.

Het onbewuste bestaat volgens hem, uit verdringen die getuigen van belevenissen, ervaringen en hun existentiële inhouden, welke worden geweigerd om door te dringen tot het bewuste systeem, door de zogenoemde *verdringingsact* waardoor zowel de direct originele (= oorzaak gebonden) verdringing als de verdringing van een existentiële onvoorziene of onverwachte en als “belastend” ervaren act (vitaal-existentiële gewaarwording of belevenis) die, direct na een ervaring, wordt geacht beleefd te worden als een aantasting van de persoonlijke existentie.

Het is, vanuit de haptonomie beschouwd, een soort van verstoppen – een niet meer bewust willen kennen – van een slechte of als kwaad beleefde existentiële ervaring die *symbolisch* in een soort afsluitbare “safe” wordt gestopt, die men vervolgens ergens verbergt. Die, wanneer men echter weer in de “berg-ruimte” komt, direct wordt bemerkt en dan confronteert met de verdrongen belevenis als een soort pijnlijke herinnering die weer aan de oppervlakte kan treden.

Hoe dit ook zij: het psychanalytische *onbewuste* bestaat als zodanig niet in de *haptonomie* en wordt beschouwd als *irreëel* en *onbewijsbaar*.

Zo ook bij HOLMES in zijn boek “*The evidence for regression, an examination of 60 years of research*”, University of Chicago Press. 1990, die duidelijk stelt: “*Waarschuwing!*” “*Het concept van verdringing is nooit bewezen en gewaardeerd door empirische en experimentele wetenschappelijke onderzoeken.*

Het gebruik van dit concept kan zeer riskant zijn voor juiste en verantwoorde interpretaties en gevolgtrekkingen betreffende klinische gedragsafwijkingen. (Vert. F.V.)

Alhoewel over dit zogenaamde “onbewuste” nog veel meer valt te zeggen en te bekritisieren, wil ik het hierbij laten. Het moge duidelijk zijn dat de term “*onbewust*” niet mag worden verwisseld met “*niet-bewust*” in de zin van “*niet-bewust-intuïtief-weten*”, dat tot een centraal-bewustworden kan leiden.

* * *

Gebruik makend van deze vragen-beantwoording, zij het mij toegestaan een enkele opmerking te maken betreffende het begrip *bevestiging*. Direct na de tweede wereldoorlog ontwikkelde zich dit begrip als van een fundamenteel belang zijnde *erkenning* en *liefdevolle aanvaarding van de Medemens*. Het vindt zijn oorsprong in de, binnen zekere godsdiensten, ingevoerde “*bevestiging in de daartoe behorende (geloofs-)leer*” doch werd gaandeweg meer en meer beschouwd als een algemeen menselijke act van erkenning en als goed ervaren van de medeMens in zijn *wezen*.

Daaruit ontstonden aan het *begin der vijftiger* jaren en de daaropvolgende jaren *mensbevestigende* benaderingen, die het accent legden op een “*maximaal benaderen met behoud van distantie*” (RÜMKE 1958). Ook de therapeutische mensbenadering van Carl ROGERS bedient zich van deze *distantie*, welke evenzeer de *verbale* bevestiging van TERRUWE kenmerkt. In mindere mate is dit het geval met de Jiddische bevestigende *zijnsopvattingen* van Martin BUBER (1953).

Eind 1949 en begin 1950 werd de *tactiel-bevestigende* therapeutische of hulpverlenende mensbenadering – voorlopers van de haptonomie – door mij binnen een medisch kader geïntroduceerd en gedemonstreerd.

Ik heb bijzonder veel achting en respect voor het werk van TERRUWE, maar de haptonomische *affectieve tactiele bevestiging* verschilt *fundamenteel* en *wezenlijk* met de mensbenaderingen van zowel RÜMKE, ROGERS als TERRUWE. De voorstelling van zaken dat het werk van TERRUWE “*grote raakvlakken heeft met de haptonomie*” is echter in verlerlei opzicht onjuist. TERRUWE’s *bevestigingsleer (doctrine)* heeft principieel tot uitgangspunt een religieuze opvatting en een daarop berustende gedachten- en ideeën-associatie.

De haptonomie onderscheidt zich *essentieel* van elke vorm van *weerhoudende* liefde, inherent aan het maximaal naderen met behoud van *distantie* – maar is een *zijnsbevestigende* zeer specifieke, *optimaal naderende, thymotactiele gevoelde* en *beleefde affectieve, innerlijke zekerheid* biedende, menselijke ontmoeting welke uitgaat van de universele *Philia*, het meest gelukbevorderende, niet dirigistische of bezittende, intermenselijke vermogen tot liefdesuiting – inhoudelijk aangepast aan, en gericht op datgene wat de mens in zijn levens- en ontwikkelingsfasen op een zeker moment *wezenlijk* van node heeft – niets *meer* en niets *minder*.

Zij is als zodanig een *inhoudsvolle*, dat is: adequaat ingehouden, *aan de situatie aangepaste, bevestigings-liefde*; die in feite eventueel meer omvattend vermag te zijn indien de situatie dat toestaat; vrij van alle religieuze of esoterische – sectaire – invloeden.

Het verwondert mij steeds weer te moeten bemerken dat in Nederland men tracht de mensbenaderingen van ROGERS en van TERRUWE te vergelijken of te vereenzelvigen met de haptonomische, *persoonsbevestigende tactiel-haptische* mensbenadering.

Wil men in Nederland de *waarde* van de haptonomische happerceptieve, affectief-bevestigende, mensbenadering en mensbeschouwing volledig leren doorgronden en begrijpen dan is een *grondige studie* van haar fenomenaliteit en van de daaraan inherente *grondprincipes*, een eerste noodzaak, vooral indien men de kennis daaromtrent tot het internationale niveau wil brengen en de ontstane – scheidende – achterstand van meer dan 25 jaren ontwikkeling wil inhalen. Dan zal ook het tijdens

die jaren ingeslopen – niet met haar normerende fenomenaliteit overeenstemmende – misbruik of ongepaste en onjuiste gebruik van het begrip “haptonomie” dienen te verdwijnen!

Binnen deze context moge ik hier citeren Didier JULIEN, waar hij refereert aan een chinees spreekwoord: “Le philosophe ne dit-il pas, s’inspirant de ce proverbe: ‘*Quand le doigt montre la lune, l’imbécile regard le doigt*?’”; (Zegt de filosoof niet, zich geïnspireerd voelend door het chineese spreekwoord: ‘*Als de vinger wijst naar de maan, kijkt de imbeciel naar de vinger*’?).

Voetnoten:

- 1 *Een en ander reeds geëxpliciteerd in de “Special” H.C. Dec. 2004: “Leven, zin, inhoud en betekenis”.*
- 2 *Met grote verwondering heb ik kennis genomen van het feit dat in Nederland sprake is van het aanbieden van cursussen in “tiltechnieken” onder de noemer “haptonomie”, waarmee blijkt wordt gegeven van een volstrekt gebrek aan kennis en inzicht in de haptonomie, met betrekking tot de Kinesionomie, die – nota bene – een appel doet onder zulke omstandigheden op de vitale intentionaliteit en aldus op de activering van de individuele representatiemogelijkheden van de te begeleiden of hulp te verlenen mens, ontdaan van elke vorm van technische interventie.*
- 3 *In mijn Opus Princeps maak ik een zeer duidelijk onderscheid tussen de diverse uitings- en belevingsvormen van bewustzijn, binnen de context van de haptonomische vitale intentionaliteit en het daaraan verbonden esthetisch-ethische – door de rede gestuurde - onderscheidingsvermogen.*

Verslag 4e Congrès International d'Haptonomie te Parijs

Mia van Luttervelt en Paulien Pinksterboer

Op 9 en 10 december 2005 werd in het CNIT-congrescentrum te Paris La Défense het 4e Internationale Haptonomie Congres gehouden, op initiatief van het Centre International de Recherche et de Développement de l'Haptonomie (CIRDH) van grondlegger Frans Veldman.

Dankzij de vele inspanningen van hoofdredacteur Wim Laumans bleek het op het allerlaatste nippertje toch nog mogelijk voor de plenaire sessies een simultaanvertaling Frans-Nederlands te regelen, waardoor ook een groep van 34 Nederlanders een groot deel van de presentaties, films en lezingen kon volgen. Bij deze groep bevond zich ook een afvaardiging van de VVH en van de Academie. Wij zijn Wim veel dank verschuldigd, want voor vele Nederlanders blijkt het Frans een fikse barrière. Er waren ruim vijfhonderd deelnemers. In de wandelgangen hoorde ik niet alleen Frans en Nederlands, maar ook Spaans, Duits, Vlaams en Engels.

's Morgens waren er algemene (vertaalde) plenaire lezingen: Hedendaagse haptonomie. Presentatie van een (indrukwekkende) video over de zorg en begeleiding door Frans Veldman van iemand met een lichamelijke handicap. Haptonomie en de neurowetenschappen. Haptonomie en psychotherapie. Nu al vader – expressie van de vaderlijke affectiviteit in de perinatale situatie. Een nieuwe visie op het affectieve universum. 's Middags kon men kiezen uit drie parallelle blokken presentaties: 1. **Pre-, peri-, postnataal** (o.a. het paar in de perinatale begeleiding, de vader in de perinatale begeleiding, de haptonomie in de eenheid moeder-baby, haptonomie en de moeilijke bevalling, onvoorzien zwangerschap, haptonomie en het geboortehuis, postnatale begeleiding, verloskundig trauma). 2. **Haptosynesie – medische zorg** (o.a. haptonomie aan het bed van een gehospitaliseerde patiënt, het herstellen van het gevoel van het-gevoel-van-één-geheel-zijn, verpleegkundige zorg in de geriatrie, zin geven aan de beweging in de ontmoeting, kindersfysiotherapie, tederheid en veiligheid bij de opening in de wereld van het water, ouderen bij de eerste ontmoeting met het levenseinde, en verpleegkundige zorg en affectieve bevestiging in de kinderpsychiatrie). 3. **Haptopsychotherapie** (o.a. over de ontmoeting met de affectiviteit: een affectieve hechting, drugsverslaving en vrouwelijkheid, frustratieneurose, autistisch kind, seksueel misbruik, ontwikkelingsachterstand bij een meisje van 7 jr.)

De lezingen waren van hoog niveau: indrukwekkend en inspirerend. Ze werden gegeven door neurologen, (kinder)psychiaters, psychologen, gynaecologen, verloskundigen, een huisarts, een anaesthesist-reanimator, verpleegkundigen, een bioloog-psychotherapeut, een fysiotherapeut, een pedagoog, een geriater-gerontoloog. Er waren prachtige casusbeschrijvingen, films en presentaties, waarvan we mogen hopen, dat ze ooit in Nederland gepresenteerd zullen worden. De boeken werden in de pauzes druk verkocht. Voor ons Hollanders was het even wennen dat wij niet met koffie en

thee en later een lunch werden ontvangen. Wel waren er lange lunchpauzes waarin op z'n Frans uitgebreid kon worden gewandeld en gegeten in de vele eettentjes van de futuristische en zakelijke wijk La Défense. Door dit gebrek aan gezamenlijke consumptiemomenten en tegelijk het zeer volle programma was er helaas weinig tijd en gelegenheid om elkaar te ontmoeten.

Het deed ons goed te zien hoezeer de haptonomie in Frankrijk zich een plaats in de reguliere gezondheidszorg verworven heeft. Ook konden wij goed een indruk krijgen van het hoge niveau van de sprekers en de staf die Frans Veldman om zich heen heeft verzameld. Wat meteen opvalt, is, dat er in Frankrijk geen haptotherapeuten bestaan, alleen haptopsychotherapeuten die allen ook een psychologische/psychiatrische opleiding in de reguliere zorg hebben. In Nederland kun je haptotherapeut worden zonder een psychologieopleiding in de reguliere zorg. Dat haptotherapeuten zoveel - al of niet reguliere - achtergronden kunnen hebben, is een belangrijke reden dat haptotherapie in Nederland wordt gerangschikt onder alternatieve geneeswijzen, tenzij de mensen een onderliggende BIG-registratie hebben als psycholoog of fysiotherapeut en als zodanig worden betaald. Voor fysiotherapeuten is dit zeer ongunstig, tenzij ze met een vervolgopleiding psychosomatiek een dubbele sessie mogen declareren. Mogelijk verandert dat in de toekomst door Europese regelgeving.

Alles bij elkaar genomen was het een warm, leerzaam en zeer inspirerend congres. Het slot was werkelijk ontroerend: Frans Veldman en Annemarie van Polen speciaal verwelkomd en omringd door hun medewerkers op het podium van een langdurig applaudiserende zaal. Over vijf jaar zijn wij er graag weer bij. De redactie hoopt dat de samenvattingen van het congres die waarschijnlijk in 'Présence Haptonomique' gepubliceerd zullen worden, zowel in het Frans als in een Nederlandse vertaling verkrijgbaar zullen zijn. In Nederland zal daar zeker veel belangstelling voor zijn.

Verschenen

'Le défi de la vie - considérations haptonomiques concernant le sens, le contenu et la signification de la vie'

**door Frans Veldman. Ed. Franc Campagnard dec.2005.
176 blz. Prijs: € 27,50.**

De special van HC 2004-4: 'Leven, zin, inhoud en betekenis' is een beknopte weergave van een gedeelte uit het boek, dat vertaald kan worden als: 'De uitdaging van het leven – haptonomische beschouwingen betreffende de zin, de inhoud en de betekenis van het leven'.

Het is een eigen uitgave van Frans Veldman. Het boek kan besteld worden bij het CIRDH door overmaking van € 27,50 + portokosten (zie www.haptonomischcontact.nl, link naar CIRDH).

Het numineuze door Tjeu van den Berk

uitg. Meinema, Zoetermeer 2005. Prijs € 21,90. 300 pp.

Tjeu van den Berk is in de wereld van de haptonomie bekend door zijn boek:

'Het mysterie van de hersenstam. Over basisfuncties, psychosomatiek en spiritualiteit'.

Dit nieuwe boek belicht achtergronden die het begrijpen van de haptonomie vergemakkelijken en toegankelijk maken. Het is een eerbetoon aan het werk van de theoloog Rudolf Otto, die aan de gevoelsmatige ervaring van een specifiek gevoelsmoment het woord numineus gaf. Het besef dat de rationele omgang met de werkelijkheid een andere omgang is dan de gevoelsmatige is hiervan de achtergrond. Het ervaren van een gevoel kreeg bij Rudolf Otto een plaats, waardoor het begrip 'hapsis' een logische ontwikkeling is van het begrip 'gevoel' dat hier verduidelijkt wordt. Ik citeer een aantal regels die hierop betrekking hebben uit het hoofdstuk 'een gevoelsoordeel' van het boek van Tjeu van de Berk:

Op p.14: *"Gevoel is niet: emoties hebben!* Het kan vergezeld gaan van emoties, hetgeen ook dikwijls gebeurt, zelf is het echter **een psychische functie waarmee de mens iets weet** (vet door WL), zij het op een andere wijze dan het verstand".

Op blz. 141:

"'Gevoelszekerheid' heeft betrekking op een intuïtief-vatten-van-wat-'juist'-is, het heeft betrekking op een oordeelsvermogen; een gevoels-zeker mens heeft in bepaalde gevallen een veel scherpere, snellere en oordeelsbekwamere geest dan een verstandsmens.

Voelen is een vorm van oordelen, niet om een begripsmatige samenhang aan te geven maar om subjectief iets te waarderen, af te wijzen of te aanvaarden."

Op blz. 142:

"Met voelen is hier dus een weten bedoeld dat complementair is aan een weten dat opereert binnen de grenzen van het verstand. Blaise Pascal, de grote spirituele denker, is nog steeds onovertroffen in zijn kenschets ervan: 'Le coeur a ses raisons que la raison ne connaît pas'. (Het hart heeft redenen die de rede niet kent)."

Op blz. 144:

"'Gevoel' kan dus omschreven worden als een intuïtief waardeoordeel. En op dit trefzekere gevoels-argument bouwt het verstand verder, moet het verstand verder bouwen."

Het zou prettig zijn de weg naar de hapsis zo verder open te kunnen leggen. Ik wens u veel leesplezier.

Oudere patiënt sterft door gebrek aan aandacht.

Betere basiszorg voorkomt dodelijke 'chemische chaos' in de hersenen.

In het Parool d.d. 24-12-2005 stond in dit artikel van Matthie Bergman:

“Vele duizenden hulpbehoevende ouderen sterven jaarlijks als gevolg van hun ziekenhuisopname. Niet als gevolg van een ziekte die ze al hadden of een al dan niet gelukte operatie, maar omdat ze door gebrek aan aandacht in delier- in totale verwarring- raken.

Dat blijkt uit een onderzoek van de vorige week in Amsterdam gepromoveerde geriater Kees Kalisvaart in het Medisch centrum Alkmaar (MCA). In het Alkmaarse ziekenhuis overlijden jaarlijks tussen de zes- en zeventhonderd patiënten boven de zeventig binnen drie maanden na hun opname in het ziekenhuis aan een delier, ofwel: acute verwarring. De oorzaak van het delier is het ontbreken van normale basiszorg. De situatie in andere ziekenhuizen in Nederland is volgens Kalisvaart niet veel beter en soms ook slechter dan in Alkmaar.

Het MCA neemt jaarlijks ongeveer elfduizend patiënten op van zeventig jaar of ouder. In heel Nederland worden per jaar ongeveer honderdduizend zeventigplussers opgenomen. Door hun toenemend aantal en bezuinigingen, waardoor er minder personeel is, krijgen de ouderen alleen de hoogstnodzakelijke hulp. Daardoor krijgt in Alkmaar 27 procent van die patiënten een delier.

Het ontbreken van de basiszorg kan een 'chemische chaos' in de hersenen veroorzaken.

Volstreekte apathie, hallucinaties of acute doodsangsten kunnen het gevolg zijn. Delier kan echter ook zorgen voor een (dodelijke) stoornis aan de autonome hersenfuncties, zoals ademhaling en hartslag. Kalisvaart: “Voor mijn onderzoek, waarbij zeshonderd oudere patiënten betrokken waren, hebben we systematisch aan één groep de normale standaardzorg verleend. Alleen door die controles en grotere aandacht daalde het aantal delierpatiënten met 27 procent.

In oktober uitte de Inspectie Gezondheidszorg al forse kritiek op het gebrek aan aandacht voor delier in ziekenhuizen. Het verschijnsel wordt volgens de Inspectie vaak helemaal niet herkend. Ook is de registratie slecht. Uit een doorlichting van zestig ziekenhuisafdelingen waar ouderen worden verpleegd, bleek dat er maar vier de deliergevallen bijhielden.”

In haptonomisch perspectief:

Het onderzoek van Kalisvaart maakt ook duidelijk hoe belangrijk het geruststellende contact is. De geruststelling in de woordeloze boodschap aan de ander: er wordt voor je gezorgd, je wordt niet aan je lot overgelaten. Tegelijkertijd het woordeloze antwoord van de patiënt: ik ervaar de zorg en kan me er aan overgeven, voel me rustig. Dit kan alleen door zich volledig aanwezig te stellen voor de patiënt, waardoor deze aanwezigheid voelbaar is voor hem. Dit wederzijds contact is de basis die leven mogelijk maakt. Gebrek aan tijd mag geen excuus zijn deze basiszorg te onthouden aan de patiënt. De hulp die geboden wordt met de juiste intentie aanbieden, dat is de essentie. Niet alleen de ziekte behandelen, maar tevens de respectvolle omgang met de zieke aanbieden, waardoor deze zich 'in goede handen' weet.

Ondernemen in de zorg – een competentiegerichte benadering

door Henny van Lienden en Marije van der Poel, uitg. ELSEVIER *Gezondheidszorg*, 2005.

ISBN 9035227689, 188 pp., € 30,50.

Weet u al hoe u als zelfstandig gevestigd haptotherapeut wilt functioneren in een marktgerichte gezondheidszorg? Wat heeft u daarvan in uw opleiding geleerd? Wat dit boek onderscheidt van andere boeken over management en ondernemen, is dat het geschreven is voor de beroepen in de paramedische sector. Een ondernemer in de zorg is namelijk een andere ondernemer dan die in de industrie, de zakelijke dienstverlening of de middenstand.

Het uitgangspunt van het boek is de beroepsoverstijgende competentie Ondernemerschap. Er worden twee soorten competenties onderscheiden: de conceptuele en de generieke. Bij de conceptuele competenties gaat het om vakkennis: het werken met een persoonlijk ontwikkelplan (POP), marketingplan, rechtsvorm, financieel plan, administratie, omgang met ethische vraagstukken, etc. Bij de generieke competenties gaat het om de persoonlijke manier waarop de ondernemer de dingen aanpakt: probleemoplossend vermogen, creativiteit, doorzettingsvermogen, flexibiliteit, sociale oriëntatie, etc. Wat mij, als filosoof, zeer aansprak, is het hoofdstuk over ethische vraagstukken: bedrijfsethiek, professionalisering en normatieve professionaliteit, bedrijfscodes en richtlijnen. En dan let ik op zinnetjes als: 'Kortom, een professionele paramedicus combineert terzake kundig optreden (prestatie) met echt persoonlijke omgang (presentie).' ... 'Naast aandacht voor presentie en prestatie vraagt normatieve professionaliteit aandacht voor maatschappelijke verantwoordelijkheid.' ... 'Anders gezegd, de kwaliteit van professioneel handelen is van belang voor de kwaliteit van de samenleving.'

Henny van Lienden is o.a. docent Ondernemerschap aan de faculteit Gezondheidszorg van de Hogeschool Utrecht. Marije van der Poel is o.a. gastdocent Marketing aan dezelfde faculteit. Voor geïnteresseerden:

- **Fontys Paramedische Hogeschool** (Eindhoven) biedt een studiehandleiding met docent Robert Versteegh (ondernemer binnen de fysiotherapie) en een literatuurtoets met 80 Accreditatiepunten van het KNGF. Idee voor accreditatiepunten van de VVH?
- Het **Nederlands Paramedisch Instituut** (NPi, centraal in Nederland) biedt een cursus van vier bijeenkomsten met schrijver/docent Henny van Lienden.

Een inleiding in de haptonomie

Over kleine dingen

Auteur: drs. T.A.C.M. Gerritse

Haptonomische
inzichten daadwerkelijk
toepassen!

De hoofdschotel van dit boek is het presenteren van de haptonomie als geheel van inzichten. Het uiteindelijke doel is om de haptonomische inzichten daadwerkelijk toe te passen in uw praktijk van zorg en hulpverlening. Een scala van toepassingen komt aan de orde, zoals de haptotherapie, haptonomische begeleiding bij zwangerschap en bevalling en kinesionomie.

De auteur koos in dit boek voor een vijfdeeling: een oriënterend deel met theoretische achtergronden en uitgangspunten, de menselijke lichamelijke, het menselijk gevoelsleven, het hart van de haptonomie en tenslotte de toepasbaarheid en toepassingen van de haptonomie.

Dorus Gerritse gaf o.a. colleges in wijsgerige antropologie, heeft tientallen publicaties over haptonomie op zijn naam staan en gaf samen met haptotherapeut Ted Troost gastcolleges.

Over kleine dingen
Een inleiding in de haptonomie }

ISBN 90 352 2540 6 /
2e druk / 2002 / 352 blz. /

€ 29,50

JA, stuur mij

_____ ex. *Over kleine dingen* / ISBN 90 352 2540 6 / à € 29,50

Organisatie: _____

T.a.v. dhr. mw.: _____

Adres: _____

Postcode/plaats: _____

Telefoon: _____

Datum: _____ Handtekening: _____

Stuur (een kopie van) de antwoordstrook in een envelop zonder postzegel naar: Elsevier Gezondheidszorg, Afdeling Marketing, Antwoordnummer 2594, 3600 VB Maarssen, Telefoon: 0314 358 358, Fax: 0346 577 950, gezondheidszorg@reedbusiness.nl, www.elseviergezondheidszorg.nl

Elsevier Gezondheidszorg is een onderdeel van Reed Business Information.

Geldig tot 31/12/2003. Prijzen boeken incl. BTW en excl. verzendkosten. Prijswijzigingen voorbehouden. Boeken zijn ook verkrijgbaar in de boekhandel. Statutair gevestigd te Amsterdam. Op alle aanbiedingen, offertes en overeenkomsten zijn van toepassing de algemene voorwaarden die zijn gedeponseed bij de KvK in Amsterdam. Handelsregister Amsterdam 33.293.475. Uw opgegeven gegevens kunnen worden gebruikt voor het toezenden van informatie en/of speciale aanbiedingen door Reed Business Information en speciaal geselecteerde bedrijven. Indien u hier tegen bezwaar heeft, stuurt u een brief naar Reed Business Information, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

